

Nr 18

Utlåtande i anledning av väckta motioner angående ändrade bestämmelser om familjebidrag till värnpliktiga som driver näring eller rörelse.

Andra lagutskottet har till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 7 i första kammaren av herr *Gustafsson, Nils-Eric*, och herr *Olsson, Ernst*, samt nr 17 i andra kammaren av herr *Jansson* i Benestad *m. fl.*

I motionerna, vilka är likalydande, har hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om sådan ändring av anvisningarna till 1946 års familjebidragsförfattningar, att den s. k. tolftedelningsmetoden vid normerad behovsprövning skall ges det innehållet att inkomsten från näring eller rörelse under företagarens militärtjänstgöring per månad räknat schablonmässigt skall anses utgöra en halv tolftedel av inkomsten föregående år samt att denna andel skall betraktas som hustrus inkomst.

Beträffande de skäl motionärerna åberopat till stöd för sin hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför inte lämnas i det följande, hänvisa till motionen II:17.

Över motionerna har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttrande från försvarets civilförvaltning.

Gällande bestämmelser

När en värnpliktig inkallas till militärtjänstgöring, bortfaller i allmänhet hans civila inkomster. Kompensation för detta inkomstbortfall utgår icke. Däremot skall anhörig, som för sin försörjning är beroende av den värnpliktige, garanteras uppehälle inom viss ram. Vidare skall anhörig, som sammanbor med den värnpliktige, tryggas i fråga om bostadskostnaden. Medel skall också ställas till förfogande för sjukvård och begravningskostnader samt för upprätthållande av värnpliktigs företag i vissa fall. Om familjens inkomster under den värnpliktiges militärtjänstgöring är otillräckliga för att täcka dessa behov, utgår familjebidrag.

Bestämmelser om familjebidrag åt värnpliktiga är meddelade dels i *förordningen den 29 mars 1946 om familjebidrag åt värnpliktiga m. m.*, dels i *kungörelsen den 29 mars 1946 med närmare bestämmelser angående tillämpning av familjebidragsförordningen*, dels ock i *anvisningar utfärdade av försvarets socialbyrå*. Enligt förordningen utgår familjebidrag till värn-

pliktig, därest behov därav prövas föreligga. Bidragsformerna är familjepening, bostadsbidrag, näringsbidrag, sjukbidrag och begravningsbidrag. *Familjepening* utgår för familjemedlem. Såsom sådan anses enligt 3 § förordningen a) de närmare anhöriga, nämligen hustru med vilken den värnpliktige sammanlever, samt barn och adoptivbarn under 16 år, som står under hans vårdnad, b) den värnpliktiges hustru, barn och adoptivbarn i annat fall, d. v. s. hustru med vilken han inte sammanlever, hans barn och adoptivbarn under 16 år, som icke står under hans vårdnad, samt hans barn och adoptivbarn över 16 år, vidare hans föräldrar, hans hustrus barn och adoptivbarn samt hans frånskilda hustru, under förutsättning dels att den värnpliktige är underhållsskyldig gentemot vederbörande och dels att antingen den värnpliktige före tjänstgöringens början i väsentlig mån bidrog till vederbörandes underhåll eller det eljest kan antagas, att han skulle ha i väsentlig mån bidragit till underhållet, om tjänstgöringen ej mellankommit, c) husföreståndarinna under vissa förutsättningar och d) undantagsvis annan anhörig. Familjepeningen utgår med olika belopp för olika kategorier av familjemedlemmar. För hustru och frånskild hustru samt under vissa förutsättningar för annan familjemedlem, som förestår hemmet, utgör familjepeningen 7 kronor 20 öre per dag, för annan familjemedlem över 16 år 4 kronor 30 öre samt för annan familjemedlem under 16 år 2 kronor 90 öre. *Bostadsbidrag* utgår i första hand för att bestrida kostnader för bostad, där den värnpliktige sammanbor med familjemedlem. Det utgår högst med belopp svarande mot de faktiska bostadskostnaderna, däri inberäknat kostnaderna för uppvärmning. Under vissa förutsättningar kan bostadsbidrag utgå även i andra fall. *Näringsbidrag* kan utgå, då vissa förutsättningar är uppfyllda, dels för upprätthållande av näring eller rörelse, varvid familjepening och bostadsbidrag ej kan utgå, dels ock för att möjliggöra återupptagande av näring eller rörelse, som måst nedläggas under den värnpliktiges tjänstgöring, i vilket fall jämväl familjepening och bostadsbidrag kan utgå. I förra fallet är näringsbidraget avsett att täcka det underskott som uppstår i rörelsen därigenom att särskild arbetskraft måst anlitas för att under den värnpliktiges tjänstgöring helt eller delvis ersätta honom. I sådana fall är näringsbidraget maximerat till 22 kronor 50 öre per dag. I senare fallet avser näringsbidraget att täcka framför allt utgifter för lokalhyra och ränteutgifter. Bidraget kan utgå med högst 225 kronor per månad. Övriga former av familjebidrag saknas det i förevarande sammanhang anledning att gå in på.

Som förut nämnts skall familjebidrag utgå endast om behov därav föreligger. Då det gäller den värnpliktiges familjemedlemmar enligt 3 § a) förordningen, alltså hustru med vilken han sammanlever samt barn och adoptivbarn under 16 år, som står under hans vårdnad, skall familjepening och bostadsbidrag utgöra summan av familjepeningens maximum och bostadskostnaderna efter avdrag enligt detaljerade föreskrifter för olika slag av

inkomst, som uppbäres under tjänstgöringen, s. k. normerad behovsprövning. För andra fall tillämpas en behovsprövning av mera allmän natur, s. k. fri behovsprövning. Bestämmelserna om *normerad behovsprövning* innebär i huvudsak följande. Först fastställs summan för månad av familjepennings högsta belopp och kostnaden för bostaden. För en värnpliktig med hustru och ett barn under 16 år samt med bostadskostnad på 200 kronor i månaden utgör denna summa således $(30 \times 7:20 + 30 \times 2:90 + 200 =)$ 503 kronor. Detta belopp skall utgå, därest den värnpliktige eller hans anhöriga icke har någon inkomst under tjänstgöringen. Inkomster som uppbäres skall emellertid reducera familjebidraget. Den värnpliktiges under tjänstgöringen från civil anställning behållna inkomst skall, i den mån den överstiger en fjärdedel av den normala inkomsten, avdragas från familjebidraget. Har den värnpliktiges hustru arbetsinkomst, som uppgår till eller överstiger 1 200 kronor för månad, utgör en fjärdedel av inkomsten avdragsfritt belopp, medan överskjutande del skall med hälften avdragas familjebidraget. Har hustrun lägre arbetsinkomst än 1 200 kronor för månad är det avdragsfria beloppet 300 kronor för månad. Återstoden föranleder med halva sitt belopp avdrag å familjebidraget. Minderårigt barns inkomst ävensom inkomst av kapital kan då de överstiger vissa belopp medföra avdrag å bidraget. Sålunda är inkomst av kapital avdragsfritt till ett belopp av 200 kronor (i vissa fall 100 kronor), medan överskjutande del skall avdragas med hälften. Om i vårt exempel den värnpliktige har en civil månadslön av 800 kronor och under tjänstgöringen äger uppbära 300 kronor av denna, skall $(300 - 800/4 =)$ 100 kronor avdragas å familjebidraget. Har hans hustru dessutom en månadsinkomst av 450 kronor, skall $(\frac{450 - 300}{2} =)$ 75 kronor avdragas. Om barnet saknar inkomst och inkomst av kapital ej heller föreligger, skall familjebidrag utgå med $(503 - 100 - 75 =)$ 328 kronor. Åtnjuter den värnpliktige eller hans närmare familjemedlemmar andra inkomster än dem som redan nämnts, skall enligt familjebidragskungörelsen skälig hänsyn vid behovsprövningen tagas till dessa. Därmed åsyftas främst inkomst av näring eller rörelse. Enligt anvisningarna skall sådana inkomster påverka familjebidraget enligt följande. Överskottet av företagets månadsavkastning skall vara avdragsfritt till ett belopp av 200 kronor. Detta avdragsfria belopp får dock höjas, därest den värnpliktiges familjemedlemmar fyller ett arbetskraftsbehov, som föranledes av den värnpliktiges bortovaro och som eljest måst tillgodoses genom anlåtande av avlönad arbetskraft. I praktiken har ansetts att det avdragsfria beloppet i allmänhet bör höjas till högst det dubbla. Återstoden av överskottet reducerar med hela sitt belopp familjebidraget. Vid beräkning av överskottet i näring eller rörelse avdrages i förekommande fall kostnaden för nödvändig ersättare. På grund av företagets mer eller mindre säsongbetonade avkastning och på grund av möjligheten att från en redovisningsperiod till en annan förskjuta såväl inkomster som utgifter kan många gånger avkastning-

dragsfria beloppet — en fjärdedel av den normala månadsinkomsten — successivt höjts i förhållande till den skedda löneutvecklingen, har sålunda för de värnpliktiga rörelseidkarna det avdragsfria grundbeloppet varit oförändrat sedan 1953. Med hänsyn härtill synes en ändring av ifrågavarande bestämmelser motiverad. Huruvida ändringen skall göras genom andra bestämmelser för beräkning av rörelsens avkastning och vem avkastningen skall anses tillkomma, såsom motionärerna föreslagit, eller genom en ökning av det avdragsfria grundbeloppet och ökad hänsyn till familjemedlemmarnas arbetsinsatser i företaget, kan utskottet utan mera ingående utredning icke taga ställning till.

Som följd av riksdagens i enlighet med utskottets utlåtande avfattade beslut utfärdade försvarets socialbyrå i juni 1960 vissa *tilläggsanvisningar* angående den normerade behovsprövningen, att tillämpas från och med den 1 juli 1960. Dessa innebar bl. a. att det avdragsfria beloppet av eventuellt överskott i näring eller rörelse höjdes från 100 till 200 kronor i månaden. Samtidigt uppdrog Kungl. Maj:t åt 1954 års värnpliktsavlöningsutredning att verkställa den utredning, som omnämndes i utskottsutlåtandet. I sitt den 29 december 1960 avgivna betänkande med förslag rörande förmåner för värnpliktiga m. fl. under frivillig tjänstgöring m. m. uttalade värnpliktsavlöningsutredningen i fråga om normerna vid beräkning av familjebidrag åt rörelseidkare, att de förbättringar som genomförts genom ändringarna av anvisningarna till familjebidragsförfattningarna icke var till fyllest för att i görligaste mån likställa rörelseidkare med löntagare, vilket utredningen ansåg borde eftersträvas. Utredningen föreslog därför ändring av reglerna på så sätt att $\frac{2}{3}$ av inkomsten av näring eller rörelse skulle behandlas som inkomst av arbete och återstående $\frac{1}{3}$ av inkomsten som inkomst av kapital. Då beträffande arbetsinkomst $\frac{1}{4}$ och beträffande kapitalinkomst 200 kronor (i vissa fall 100 kronor) i månaden jämte hälften av återstoden av kapitalinkomsten är avdragsfritt vid den normerade behovsprövningen, innebar förslaget att dels $\frac{3}{4}$ av $\frac{2}{3}$ av inkomsten av näring eller rörelse, dels $\frac{1}{2}$ av $\frac{1}{3}$ av samma inkomst — tredjedelen först minskad med 200 kronor i månaden — skulle avdragas från det maximala familjebidraget. Utredningen diskuterade däremot icke hur inkomsten av företaget skulle beräknas. Den framhöll endast att det ofta var förenat med svårigheter att beräkna en rörelseidkares inkomst av rörelsen under tiden för värnpliktstjänstgöringen och att tolftedelningsmetoden i många fall torde vara den enda framkomliga beräkningsmetoden.

Vid *remissbehandling* av värnpliktsavlöningsutredningens förslag uttalade sig flera remissinstanser ganska kritiskt om detsamma.

I anledning härav har frågan om familjebidrag till näringsidkare varit föremål för utredning inom *försvarsdepartementet*, som i januari i år utarbetat en *promemoria* i ämnet. I denna accepteras i princip den i motionerna (såväl de vid 1960 års riksdag som de nu förevarande) framförda meningen, att bortfallet av den värnpliktiges arbetsinsats i företaget medför att

nettoavkastningen sjunker och att den värnpliktige åsamkas en inkomstförlust. Med denna utgångspunkt har särskilda regler utarbetats för bestämmande av inkomstförlusten under militärtjänstgöringen av följande innebörd:

Företagen indelas i tre grupper alltefter det sätt, på vilket ett företag enligt vunna erfarenheter regelmässigt bedrivs under tid, då företagaren är inbjudad.

Grupp 1. Denna grupp omfattar företag, där särskild, någorlunda fullgod ersättare anställs under företagarens militärtjänstgöring. Denne ersättare bör kunna vara närstående till företagaren, dock icke hustru eller barn eller adoptivbarn under 16 år (se grupp 2 nedan). Hit bör även hänföras företag, där redan anställd personal gör en betydande merinsats under militärtjänstgöringen mot en däremot svarande väsentlig löneökning. Företaget anses i dessa fall kunna drivas i stort sett som vanligt och lämna normal avkastning, vilken principiellt beräknas utgöra för månad en tolfedel av den normala rörelseinkomsten för ett helt kalenderår. Från avkastningen skall avräknas lönen till ersättaren eller löneökningen till den anställda personalen.

Grupp 2. Hit hänförs företag, där ersättare icke anställs men där hustru eller barn eller adoptivbarn under 16 år — som tidigare helt eller delvis eller icke alls arbetat i företaget — gör en viss arbetsinsats, eventuellt merinsats, varigenom rörelsen hjälpligt hålls igång. Till denna grupp torde även böra hänföras dels fall, då anställd personal genom viss merinsats upprätthåller företaget nödortfött, dels fall där visserligen ersättare finns men denne på grund av ålder, bristande tid eller kvalifikationer e. d. endast i begränsad omfattning kan arbeta i företaget. I de angivna fallen anses företaget lämna hälften av normal avkastning, beräknad enligt tolfdelningsmetoden. — — — [I dessa fall bör] från den sålunda bestämda avkastningen avräkning icke ske med den eventuella ersättning som kan utbetalas till familjemedlem eller med den mindre löneökning som kan ifrågakomma till anställd personal.

Grupp 3. Denna grupp omfattar de företag, som upprätthålls utan någon som helst ersättare eller insats från anhörigs sida eller som nedläggs. Till denna grupp bör även hänföras företag där anställd personal saknar möjlighet att genom merinsats påverka avkastningen samt i vissa fall företag som nedläggs partiellt. Rörelsen anses icke lämna någon avkastning eller i vart fall ingen avkastning som bör påverka familjebidragsbehovet.

Av avkastningen skall 200 kronor vara avdragsfritt för företagare tillhörande grupp 1 och 400 kronor för företagare tillhörande grupp 2. Företag tillhörande grupp 3 anses, som nämnts, icke lämna någon avkastning alls.

Promemorian, som också innehåller förslag till ändrade regler angående näringsbidrag, är för närvarande föremål för remissbehandling.

Remissyttrandet

Försvarets civilförvaltning anför att en lösning av förevarande problemkomplex i enlighet med de i promemorian uppdragna principerna skulle i allt väsentligt tillgodose motionärernas önskemål. Då den av motionärerna

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Strand*, Nils Elowsson, Axel Svensson, fru Hamrin-Thorell, fru Carlqvist, herrar Birke*, Eric Carlsson* och Nyman;

från andra kammaren: herr Anderson i Sundsvall, fröken Wetterström, herr Bengtsson i Varberg, fröken Sandell*, herrar Wiklund i Stockholm, Johansson i Södertälje, Fredriksson och Gomér*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.